

Gökbörü'nün İzinde Kadim Türklerin Topraklarında

Ahmet Taşağıl

İstanbul, 2017, Kronik IV-336 sayfa ISBN:978-975-2430-16-7

Gülseri OKUDAN*

İslamiyet öncesi Türk tarihi ve kültürü üzerine önemli çalışmaları ve yayımları olan Ahmet Taşağıl, tarihimizin en geç dönemleri hakkında yaptığı araştırmalar ve yayımları ile tanınmaktadır. Türkistan, Çin ve Moğolistan sahasında yapmış olduğu araştırmalar ile Orta Asya Türk tarihi üzerine birçok eser ve bildiriler yazmıştır. Gökbörü'nün İzinde Kadim Türk Topraklarında adlı eseri ile yıllardır edindiği bilgileri ve seyahatlerini içten bir üslup ile aktarmıştır.

Eser İçindekiler ve Önsöz ile başlayan eser Sibiry'a'nın coğrafi ve etnik hayatı ile başlamıştır. V. Yüzyıldan itibaren coğrafyanın durumundan ve Türkler ile Rusların coğrafyadaki faaliyetlerinden kısaca bahsedilmiştir. Türk tarihinin başlangıcı olan Sibiry'daki en eski dönemlerden itibaren var olan Türk varlığından bahsedilmiştir. M.Ö. 3300-1700 yılları arasında yaşanan Türk göçleri ile bozkırdaki diğer boyların göçleri hakkında bilgiler verilerek bazı boyların günümüzde yaşadıkları

* Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Y. Lisans Öğrencisi

yerler hakkında da bilgiler verilmiştir. Hakasya Abakan bozkırlarında Servet Somuncuoğlu ile bölgeye gittiğinde şehrin dikkatlerini çeken yönlerini ve bölgenin önemli yerleri hakkında bilgiler vermiştir. Yapılan arkeolojik çalışmalar neticesinde Hakasya kültürü üzerine bulunan eserler ve bu çalışmaların neticelerinden söz edilmiştir. Hakas adının Çin kaynaklarındaki ve Divan-ı Lugat'it Türk'teki adlandırmalarından bahsedilmiştir. Minusinsk bölgesi ve bölgeden çıkarılan arkeolojik eserlerin sergilendiği müze hakkında bilgiler verilmiştir. Tarihi Abakan bozkırlarında bulunan eserlerin çokluğundan söz edilmiştir. Andronovo kültürünün yayıldığı saha ve bu kültür katının tarihi süreç içinde kimler tarafından hâkimiyet altında tutulduğu hakkında bilgiler bu bölümdedir. Moğolların bir kolu olan Buryatlardan bahsedilmiştir. Ülkenin yüz ölçümü ve halkın yaşayışı hakkında teferruatlı bilgiler bu kısımda yer almaktadır. Tarihsel süreç içinde yaşanan gelişmeler ve halkın günümüzdeki durumu eserde anlatılmıştır. Ahmet Taşağıl ve Servet Somuncuoğlu'nun Moğolistan'a girişlerinde yaşadıkları maceralar üzerinde durulmuştur. Ulan Ude bölgesi ile Sibirya bölgesi hakkında bilgiler verilmiştir. Gobi Çölünün farklı isimlendirilmelerinin üzerinde durulmuştur. Angara Nehrinin bölge için öneminden bahsedilmiştir. İrkutsk şehrinin modern görünüşü karşısında etkilendiğini belirten araştırmacı, şehrin durumu hakkında da bilgiler vermiştir. Sibiryanın en büyük nehirlerinden biri olan Lena'nın tarihi süreçteki önemi ve bu mevkiye bulunan kaya resimlerinin öneminden bahsetmiştir.

Bölgedeki Türklere ait kaya resimleri hakkında bilgiler burada verilmiştir. Angara'nın Güzel Kızı ve Baykal Efsanesi başlığında bölgede anlatılan gelen bir efsane aktarılmıştır Tuva halkı ve bölgenin coğrafi şekilleri hakkında bilgiler verilmiştir. Kayalara Dönüşen Kız adlı bir efsane anlatılmıştır. Tuva'nın yüz ölçümü ve bölgedeki yer isimlerinin neredeyse hepsinin Türkçe olduğu örneklerle anlatılmıştır Tuva'daki yazıtlar ve kurganlardan tarihi süreç ekseninde bilgiler verilmiştir. Tuva halk Cumhuriyeti ve Rusların mücadeleleri anlatılmıştır. Orhun Abidelerinde de geçen bu dağların bölgeleri, iklimi ve şehirleri hakkında bilgiler verilmiştir. Tuva cumhurbaşkanı ile görüşmelerinden sonra Tuva'nın başkentinde yaptıkları geziden edindiği izlenimler bu başlık altında verilmiştir. Moğolistan ve Rusya'nın orman ve doğal yapısını karşılaştırdıktan sonra Altay dağlarının Türk kültüründeki öneminden söz etmiştir. Altay dağları ve civarında yaşayan Türk kökenli boylardan söz edilmiştir. Ergenekon vadisine benzeyen bölgelerin isimleri ve genel özellikleri verilmiştir. Altaylardaki yaşam şekilleri ve Altaylarda bulunan su kaynaklarına verilen isimden bu başlık altında bahsedilmiştir. Novosibirsk şehrinin iklimi, sanayileşmesi ve kuruluşu hakkında bilgiler verilmiştir. Krasnoyarsk Zengin Etnografik Müze'de Türkçe isminin Kızıl Yar anlamında olduğundan ve şehrin mimari yapılarından söz edilmiştir. Burada yaşayan Türklerin kökenleri ve boy adlarından da söz edilmiştir.

Moğolistan'ın Türk tarihi açısından önemine vurgu yapan araştırmacı, ilk kez bölgeye gidişi ve takip eden yıllarda bölgede yaptığı araştırmalardan söz etmiştir. Türk anıtları ve kayalar üzerinde yaptığı araştırmalardan söz etmekle bölgeden çekmiş olduğu fotoğraflar ile bölge hakkında genel bir değerlendirme yapmıştır. Bölgede eski Türk dini inanışlarının varlığını görmekten etkilendiğini de

eserinde belirtmeden geçmemiştir. Türk tarihinin önemli bir dönemi olan İslam öncesi Türk devletlerinin araştırılmasında bölgenin önemine vurgu yapmıştır. TİKA Ulanbator koordinatörü Ekrem KALAN ve Veysel ÇİFTÇİ' nin destekleri ile gerçekleşen kazı hakkında bilgiler veren araştırmacı bu kazılar esnasında görev alan birçok isimde de bu başlık altında değinmiştir.

Eserde Moğolistan'ın tarihi, sosyal, coğrafi ve dini görüntüsü hakkında bilgiler verilmiştir. Türklerden kalan izler Moğolistan'ın Türklerin bölgede yaşadıkları dönemden, bölgenin dini hayatından, iklimsel özelliklerinden söz edilmiştir. Moğolistan'ın önemi ve burada yaşayan halkların tarih boyunca bölgeyi tercih nedenleri eserde verilen bilgilerden anlaşılmaktadır. Eski Türklerden itibaren kısa siyasi bilgiler ekseninde Türk anıtlarının öneminden ve Moğolistan'ın Türk tarihi açısından öneminden söz edilmiştir.

Çin kökenli olup yaşayan kimseler ile farklı ırklara mensup insanlar hakkında bilgiler verilmiştir. Bu coğrafyaya hâkim olan eski Türk devletleri ve Çinlilerin kayıtlarına değinilmiştir. Gökşehirin Moğolcadaki anlamı ile şehrin özellikleri, komşu eyaletlerin adları ile bölgenin geleneksel yaşamları hakkında bilgiler verilmiştir. Eserin bu kısmında araştırmacı Çin'in tarihi, siyasi ve kültürel süreçler içinde yaşadığı gelişmeler ile Çin'in şehirlerinden bahsetmiştir. Toprak Askerler olarak bilinen Terra Cotta askerleri hakkında bilgiler verilmiştir. Eserin bu bölümündeki alt başlıkları genel bir çerçevede değerlendirmek gerekir ise; Çin'in Türk devletleri ile olan münasebetleri, günümüzdeki Çin'in yakın devletler ile olan ilişkileri ve Çin'de kurulmuş olan şehirlerin önemlerinden bahsedilmiştir. Bu başlık altında İpek yolu ve Türk- Çin devletlerinin münasebetleri anlatılmıştır.

Doğu Türkistan adının verilisinde itibaren yaşanan siyasi ve askeri olayları anlatan araştırmacı, Doğu Türkistan'ın tarihi süreç içinde hâkimiyet sahası olduğu devletler ve siyasi oluşumlardan bahsedilmiştir. Bölgede yetiştirilen ürünlerden, doğal rezervlerinden, mağaralarından ve şehirlerinden bahsedilmiştir. Kaşgar, Turfan, Hoten, Kulca, Urumçi şehirleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Kırgızistan'a duyduğu merakın etkisi olduğu vurgu yapan araştırmacı, Karahanlı devletinin kurulduğu bu coğrafyada yaptığı çalışmalardan söz etmiştir. Kırgızistan için Orta Asya'nın damı tabirini kullanmıştır. Kırgızistan'ın coğrafi ve kültürel özelliklerinde bahsettiği bölümde Türk tarihinin önemli bir dönemi olan Karahanlı devletinin bölgedeki etkilerine de değinmiştir. Manas destanının bölgedeki etkisine ve ülkenin ekonomik durumuna değinmiştir. Karahanlı devletinin buradaki etkileri ile bıraktığı mimari eserlerden bu başlık altında bahsetmiştir. Kırgızistan'daki birçok şehrin adı ve önemleri aktarılmıştır. Kırgızistan'ın tarihi önemine vurgu yapan araştırmacı, Talas Savaşı Türk- Arap Karşılaşması ile Türklerin tarihinin dönüm noktalarından olan bir tarihi vakadan bahsetmiştir.

Kazakistan'a ilk gidişi ile başlayan serüveninden bahseden araştırmacı, bölgenin tarihi ve kültürel yönlerinden bahsederken ünlü Türk düşünürü Ahmet Yesevi'den uzun uzun bahsetmiştir. Türk boylarının memleketi olan bu toprakların tarihi süreç ikinde geçirdiği değişim ve gelişmelerden bu başlıkta bahsetmektedir. Kazakistan'ın tarihi hakkında da bilgiler veren araştırmacı, yakın dönem

tarihimize kadar bölgenin durumundan söz etmiştir. Aynı zamanda görmüş olduğu anıtlar, mimari ve eserlerden de bu bölümde bahsetmektedir.

Özbekistan'ın Türk dünyasının en kalabalık ülkelerinden biri olan Özbekistan'ın coğrafi konumu, yer şekilleri ve yakınında bulunan su kaynakları ile coğrafyasının zenginliği ve bölgedeki etnik yapıdan söz edilmiştir. En eski devirlerden itibaren Özbekistan'ın kısa tarihi ve hanlıklardan bağımsız bir devlet oluncaya değin geçirdiği süreçlerden ve mimari şaheserlerden bu başlık altında bahsedilmiştir. Fergana, Taşkent, Semerkand, Buhara, Harezm şehirlerinin tarihi ve coğrafi özelliklerini değerlendirmiştir.

Türkmenistan'da Oğuzların ortaya çıkışı ile başlayan tarihi süreç ile Türkmen yurdunun şehirleri, coğrafi özellikleri ve bu şehirlerde yaşayan Türkmenlerden bahsedilmiştir. Şehirdeki Selçuklu etkileri ile Oğuzların buradaki durumları ile tarihi olaylar anlatılmıştır. Afganistan'da Afgan ülkesine Türklerin Hunlar döneminden itibaren hâkim olmaya başladığı Gazneliler döneminde tamamen ele geçirildiği bir bölge olması hasebiyle Türkler açısından önemlidir. Türklerin hala da yaşadığı bir bölge olması nedeniyle buradan tarihi ekseninde bahseden araştırmacı yaşayan halklar hakkında bilgiler vererek eserini tamamlamıştır Eserde bir Dizin ve bir de ek olarak Türkistan Haritası bulunmaktadır.

Sonuç olarak Araştırmacı –Tarihçi Ahmet Taşağıl'ın yıllar süren birikimi ve izlenimlerini aktardığı eserinde Türklerin yaşadığı ve izler bıraktığı coğrafyalar hakkında tarihi bilgilerini ve birikimlerini seyahatleri ile mezcederek sunmuştur. Kaleme aldığı bu eserinde Türklerin tarih boyunca yaptığı yolculuk ve bu süre içinde Türklerin Ortaasya'da bıraktığı eserleri aktarması eseri tarihçiler ve tarih meraklıları için elzem kılmaktadır. Eserden Türk tarihinin farklı dönemlerine ait pek çok bilgiye ulaşmak mümkündür. Genel hatları ile Türkistan coğrafyasını ve Türklerin bıraktığı mirasları öğrenmek için eser mutlaka incelenmelidir. Tarihimizin en eksik noktası olan coğrafi bilgi eksikliği eser tarafından tamamlanmaya çalışılmıştır. Ortaçağ boyunca bölgede hâkimiyet kuran Türk devletleri ve günümüz Türk cumhuriyetleri hakkında geçmişten günümüze genel bir çerçevede Türkistan coğrafyasını eserinde anlatmıştır.